

Zorunlu Uzaktan Eğitim:
Covid-19 Pandemisi Sürecinde İlahiyat Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime
Yönelik Görüşleri

Compulsory Distance Education: The Opinions of Theology Faculty Students
Intended for on Distance Education in the (Covid-19) Process

İlyas ERPAY

Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı, Siirt/Türkiye
Assist. Prof., Siirt University, Faculty of Theology, Department of Religion Education, Siirt/Turkey
ilyaserpay@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2350-6998

DOI: 10.47425/marifetname.935536

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 10 Mayıs /May 2021

Kabul Tarihi | Accepted: 06 Haziran /June 2021

Yayın Tarihi | Published: 30 Haziran /June 2021

Atf | Cite as

Erpay, İlyas. "Zorunlu Uzaktan Eğitim: Covid-19 Pandemisi Sürecinde İlahiyat Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri" [Compulsory Distance Education: The Opinions of Theology Faculty Students Intended for on Distance Education in the (Covid-19) Process].

Marifetname. 8/1 (Haziran/2021), s. 169-204.

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate aracılığıyla taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright ©

Published by Siirt University Faculty of Divinity. Siirt/Turkey.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/marifetname>

mail: sifdergisi@gmail.com

Zorunlu Uzaktan Eğitim: Covid-19 Pandemisi Sürecinde İlahiyat Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri

Öz: Covid-19 süreci, eğitim başta olmak üzere sağlık, kültür, sanat, ekonomi, turizm vb. alanlarda toplumun bütün kesimlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Eğitimde, geleneksel eğitim dışına çıkılması büyük sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Salgın nedeniyle yüz yüze eğitimin yapılamadığı bu dönemde uzaktan eğitim, çare olarak görülmüştür. Ancak uzaktan eğitim, geleneksel eğitim sürecinde var olan sorunları çözemediği gibi, kendi içinde yeni sorunlar üretmiştir. Eğitimin genelinde yaşanan bu durum ilahiyat fakülteleri açısından da benzerlik göstermektedir. Şu anki uzaktan eğitimdeki problemleri somut olarak saptamak ve çözüm üretebilmek, uzaktan eğitime maruz kalan katılımcıların görüşlerini dikkate almakla mümkündür. Bu ek- sende ele alınan bu çalışma, ilahiyat öğrencilerinin uzaktan eğitim süreci ile ilgili görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerinden elde edilen bulgular, frekans tabloları üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda ilahiyat öğrencileri tarafından uzaktan eğitim döneminin genel anlamda kayıp bir eğitim dönemi olarak görüldüğü, alternatif bir çözüm olan uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar etkili olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla ilahiyat fakülteleri için uzaktan eğitimin uygun ve yararlı bir eğitim sistemi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple Covid-19 sürecinde eğitimin temelini teşkil eden uzaktan eğitimin, katılımcıların görüşleri doğrultusunda iyileştirilmesi, eğitimin paydaşları açısından yarar sağlayacaktır. Bu çalışmadan elde edilen bulguların, ilahiyat fakültelerindeki uzaktan eğitimin kalitesini arttırmaya ve eğitim politikalarını şekillendirmeye yönelik geliştirilecek olan eylem planlarına katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Uzaktan Eğitim, İlahiyat Öğrencileri, Görüş, Covid-19

Compulsory Distance Education: The Opinions of Theology Faculty Students Intended for on Distance Education in the (Covid-19) Process

Abstract: Covid-19 process has negatively affected all segments of the society in areas such as, especially in education, health, culture, arts, economy, tourism. In education leaving traditional education has brought with great difficulties. Distance education has been seen as a remedy because of face-to-face training could not be done due to the epidemic in this period. However, distance education could not solve the problems that existed in the tra-

ditional education process and produced new problems in itself. This situation in general education shows likeness in terms of also theology faculties. To determine the current problems in current distance education and to produce solutions however, it is possible by take account of the views of to the participants who are exposed to distance education. This study, which was handled in this direction, aimed to reveal the views of theology students about the distance education process. Findings, which obtained from students' views on distance education were evaluated on frequency tables. As a result of the research, it was determined that the distance education period is generally seen as a lost education period by theology students and distance education, which is an alternative solution, is not as effective as face-to-face education. Therefore, it has been concluded that theology faculties are not suitable and useful education systems for distance education. For this reason, improving the distance education which is seen the basis of education in the Covit-19 process, in line with the opinions of the participants, will benefit the stakeholders of the education. The findings obtained from this study are expected to contribute to the action plans to be developed to increase the quality of distance education and to shape education policies in theology faculties.

Keywords: Religious Education, Distance Learning, Students of Theology, Opinion, Covit-19

Giriş

Örgün eğitim içerisindeki geleneksel yöntem olan yüz yüze ve sınıf içi eğitimin sınırlılıklarını ortadan kaldıracak yeni yöntem arayışları ile birlikte teknolojinin getirmiş olduğu fırsatlar, eğitimde alternatif uygulamalar olarak yeni bir dönemi başlatmıştır. Ancak uzaktan eğitim adı verilen bu yeni uygulama, Covid-19 salgını ile mecburiyetten kaynaklı eğitimin bütün kademelerinde ve asıl unsuru haline gelmiştir.

Uzaktan eğitimin amacı, bilişim teknolojileri ve diğer programlar ile yakın işbirliği içerisinde öğrencilerin eğitim ihtiyacını giderecek uzaktan eğitim faaliyetlerini tasarlamak, yürütmek ve bu konuda araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunarak uzaktan eğitim faaliyetlerini sürekli iyileştirmek olarak belirlenebilir.¹ Uzaktan eğitim, bilgi ve internet tekno-

¹ Mehmet Dağ, "İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur' an Dersi-

lojilerini eğitim ortamlarına getirmiş ve geleneksel eğitime alternatif olarak geliştirilmiştir.²

Uzaktan eğitim ile ilgili çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir. Dağ'ın tanımlamasına göre uzaktan eğitim, eğitim unsurlarından öğrenen ile öğretmenin farklı mekanlarda bulunduğu, eğitimin senkron ya da asenkron olarak uzaktan gerçekleştiği bir eğitim olarak ifade edilebilir.³ Başka bir ifadeyle uzaktan eğitim, birbirlerinden farklı mekânlarda bulunan eğitmen ile öğrencilerin bazı teknolojiler kullanılarak bir araya getirilmesi, kendine özgü ders tasarımları ve yöntemlerinin planlı olarak uygulandığı kurumsal ve yönetsel bir düzenlemedir. Demir, uzaktan eğitimi, eğitim faaliyetinin uzaktaki öğrencilere uydu vasıtasıyla video, ses, grafik, bilgisayar, çoklu ortam teknolojisi gibi araçların ulaştırılması olarak tanımlar.⁴ İşman, ise uzaktan eğitimi, öğretmen ve öğrencinin aynı mekanda bulunmak zorunda olmadığı, eğitim-öğretim faaliyetlerinin posta yoluyla ve bilgi işlem teknolojileri vasıtasıyla yürütülen bir eğitim modeli olarak görür.⁵ Kaymakcan vd.ne göre uzaktan eğitim, yakın öğrenme ve öğretme yaşantılarından farklı olarak iletişimin elektronik, mekanik veya diğer araçlarla sağlanması ile yürütülen eğitim metotları olarak tanımlanır.⁶ Uzaktan eğitim için yapılan bu tanımlamalara baktığımızda farklı açıların ön plana çıkarıldığını görmekteyiz. Bütün bu tanımları içine alan Uşun'un uzaktan eğitim tanımıdır.⁷ Uşun'a göre uzaktan eğitim "Kaynak ile alıcılarının öğrenme-öğretme süreçlerinin büyük bir bölümünde birbirinden ayrı ortamlarda bulunduğu, alıcılarına 'bireysellik', 'esneklik' ve 'bağımsızlık' imkânı tanıyan,

Müfredat , Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar", *Ekev Akademi Dergisi*, 55 (2013): 39.

2 Neslihan Karakuş v.dğr., "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri", *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2020, 222.

3 Ahmet Kaçan - İsmail Gelen, "Türkiye'deki Uzaktan Eğitim Programlarına Bir bakış", *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi* 6/1 (2020): 3.

4 Ekrem Demir, "Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39 (2014): 203.

5 Aytekin İşman, *Uzaktan Eğitim* (Ankara: Pegem Akademi, 2011), 1.

6 Recep Kaymakcan v.dğr., "İlahiyat Lisans Tamamlama Programının Verimliliği Üzerine Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/26 (2014): 44.

7 Altaş, "Türkiye'de Dinî Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları", 12.

öğrenme-öğretme süreçlerinde yazılı ve basılı materyaller, işitsel, görsel-ışitsel teknolojiler ve yüz yüze eğitim gibi materyallerin kullanıldığı, kaynak ile alıcılar arasındaki iletişim ve etkileşimin televizyona ve bilgisayara dayalı etkileşimli/tümleşik teknolojilerle sağlandığı planlı ve sistematik bir eğitim teknolojisi uygulamasıdır.”⁸ Yapılan uzaktan eğitim tanımlarının ortak yönleri, farklı mekânlarda bulunan öğretmen, öğrenci, eğitim materyalleri gibi eğitim unsurlarının bir araya getirilmesinde çeşitli teknolojik araçların kullanılması, planlı ve kurumsal olması olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. Tarihsel Süreç İçerisinde Uzaktan Eğitim

Tarihsel süreç içerisinde uzaktan eğitimin ilk olarak ortaya çıkışı mektuplar aracılığıyla 1700’lü yıllara kadar eskiye dayanmaktadır. Uzaktan eğitimin başlangıcı olarak 20 Mart 1728 yılında İsveç’te Boston Gazetesi’nde “Steno Dersleri” verileceği ilanını göstermek mümkündür. 1833 yılında mektupların kullanılması yoluyla açıkça eğitimin yapılacağı ilanına rastlanmaktadır.⁹ Akabinde mektup yoluyla uzaktan eğitimin İngiltere’de 1840 yılında, Almanya’da 1856 yılında, Fransa’da 1930 yılında başlatıldığı görülmektedir.¹⁰ Uzaktan eğitimle Amerika ise 1870’li yıllarda tanışmış¹¹ ve İngiltere örneğinden hareketle Amerika Bileşik Devletleri’nde 1883 yılında Mektupla Eğitim Üniversitesi kurmuştur.¹² Yükseköğretim kademesinde Avustralya’nın ilk uzaktan eğitim kuruluşu 1910 yılında hizmete başlamıştır.¹³ Uzaktan eğitim ile ilk defa öğrenci mezun eden ve diploma veren Londra Üniversitesi olmuştur. Sonrasında Almanya, Amerika, İsveç, Avusturalya, Türkiye, Polonya ve İspanya gibi dünyanın çeşitli ülkeleri bu

⁸ S. Uşun, *Uzaktan Eğitim*, Ankara 2006, akt. Altaş, “Türkiye’de Dinî Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları”, *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 14/31* (2016): 12.

⁹ Serhat Çoban, “Uzaktan ve Teknoloji Destekli Eğitimin Gelişimi” (İstanbul: XVI. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı, 2013), 2.

¹⁰ Ali Murat Kırık, “Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu”, *Marmara İletişim Dergisi*, 21 (2014): 80.

¹¹ Yusuf Devran - Türker Elitaş, “UzaktaEğitim: Fırsatlar Ve Tehditler”, *Online Academic Journal of Information Technology* 8/27 (2016): 34.

¹² Feridun Nizam, “Eğitim-Öğretimde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Olanakları ve Avantajları”, 9.

¹³ Kırık, “Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu”, 81.

modeli benimsemiştir.¹⁴ Uzaktan eğitim modeli telekonferans uygulamaları ile 1960-1990 yılları arasında yeni bir evreye geçerek yüz yüze uzaktan eğitime başlamış, sonrasında bilgisayarların yaygınlaşmasıyla bu eğitim modeli daha da gelişmiştir.¹⁵

Tarihî süreç içerisinde uzaktan eğitimde kullanılan araçlara göre uzaktan eğitimi, çeşitli şekillerde nitelendirmek mümkündür. Demir'in aktardığına göre M. Casey, uzaktan eğitimi teknoloji açısından ele almış ve Uzaktan eğitim ve posta, Uzaktan eğitim ve radyo, Uzaktan eğitim ve televizyon, Uzaktan eğitim ve uydu iletişimi, Uzaktan eğitim ve bilgisayar, Uzaktan eğitim ve WWW (World Wide Web) şeklinde bir sınıflandırma yapmıştır. Diğer taraftan Moore ve Kearsley uzaktan eğitimi beş nesle ayırdığı değerlendirmesinde birinci ve ikinci nesil Casey'in değerlendirmesiyle örtüşürken, üçüncü nesil olarak açık üniversiteleri, dördüncü nesil olarak telekonferansı, beşinci nesil olarak da İnternet/Web şeklinde tanımlamaktadır.¹⁶ Gelişli, uzaktan eğitimde öğretmen yetiştirmenin tarihçesini ele aldığı çalışmasında uzaktan eğitimi, Baskı Temelli, İşitsel Temelli, Televizyon Temelli, Multimedya Temelli, Web Tabanlı Modeller, Mobil Teknolojiler şeklinde sıralamıştır.¹⁷ Nihayetinde uzaktan eğitim internete erişimin kolaylaşması, tablet, cep telefonu gibi diğer iletişim araçlarının hızlı gelişimi sonucu farklı bir evreye girmiştir.

Uzaktan eğitimin Türkiye'de uygulandığı tarihi sürece bakacak olursak 1927-60 yılları arasında gündeme gelmesine rağmen ilk somut adım bankada çalışanların mektupla uzaktan eğitimi için 1956 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsünde başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ise ilk kez 1960 tarihinde "Mektupla Öğretim" adı altında ve deneme öğretimi olarak başlamıştır. Sonrasında

¹⁴ Kerim Birinci, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Ankara Üniversitesi, 2010), 1.

¹⁵ Fatma Arslan - Özgen Korkmaz, "İlahiyat Lisans Tamamlama Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Etkileşim Kaygıları ve Uzaktan Eğitime Dönük Tutumları", *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 1/1 (2019): 14.

¹⁶ Demir, "Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış", 204.

¹⁷ Yücel Gelişli, "Uzaktan Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları: Tarihçe ve Gelişim", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching* 4/3 (2015): 316-317.

1966 tarihinde Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1975 yılında lise ve dengi okul mezunlarına eğitim imkanı sunmak üzere Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAYKUR), kurulmuştur. Bu arada 1974 yılında Mesleki ve Teknik Öğretim Mektupla Öğretim Okulu adı ile bir okul açılmıştır.¹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1978 yılında “Açık Üniversite” kurulması düşünülmüştür. Ancak 1981 yılında Anadolu Üniversitesi bünyesinde, yüksek eğitim veren ilk Açık Öğretim Fakültesini kurmuş ve 1990 yılından sonra birçok üniversite uzaktan eğitim uygulamaları başlatmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı 1992 yılı açık öğretim lisesi, 1998 yılı ise 6 ila 8’inci sınıflar arası açık ilköğretim okulu açmıştır.¹⁹

İlahiyat alanında uzaktan eğitimle İlahiyat Ön lisans Programı ve İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) olarak ilk defa 2005-2006 yılında Ankara Üniversitesi’nde başlamış, ardından Sakarya, Atatürk, İstanbul, İnönü, 19 Mayıs, Dokuz Eylül, Fırat, Dicle ve Cumhuriyet Üniversitelerinde olmak üzere dokuz üniversitede daha açılmış²⁰ ve mezunlarına “İlahiyat Diploması” verilmiştir.²¹ 2019-2020 yılında 4500 kontenjanla devam eden İlitam programı için, 2020-2021 yılı toplamda 17 üniversite bünyesinde 8150 kontenjan verilmiştir.²² 2021-2022 eğitim öğretim yılı için 24.03.2021 tarihli Yükseköğretim Kurulu Genel Kurul Toplantısında alınan kararla Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde de İlitam programı açılmış ve 100 kontenjan verilmiştir.²³

Ülkemizde uzaktan eğitim çalışmaları 1960 sonrası fiili olarak birçok disiplinlere uygulanarak yaygın hale getirilmeye çalışılırken, diğer taraftan

¹⁸ Gelişli, “Uzaktan Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları: Tarihçe ve Gelişim”, 318.

¹⁹ Kaçan - Gelen, “Türkiye’deki Uzaktan Eğitim Programlarına Bir bakış”, 4.

²⁰ Dağ, “İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur’ an Dersi- Müfredat , Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar-”, 43-44.

²¹ Kaymakcan v.dğr., “İlahiyat Lisans Tamamlama Programının Verimliliği Üzerine Bir Araştırma”, 22.

²² Türkiye Diyanet ve Vakıf Görevlileri Sendikası, “İLİTAM Kontenjanları Yüzde Yüz Artırıldı”, <https://www.diyansetn.org.tr/girisimlerimiz-sonuc-verdi-ilitam-kontenjanlari-yuzde-yuz-artirildi>, 2020, 03.05.2021.

²³ Siirt Üniversitesi, “Üniversitemizde İlahiyat Lisans Tamamlama Programı Açıldı”, <https://www.siirt.edu.tr/haber-etkinlik/universitemizde-ilahiyat-lisans-tamamlama-programi-acildi/167520515.html>, 2021, 03.05.2021.

bir dönem uygulanmış, ancak; çeşitli nedenlerle kaldırılmış olan öğretmen yetiştirme gibi alanlar da mevcuttur. Örneğin 1970’li yıllarda YAYKUR’a bağlı olarak açık öğretim programlarında öğretmen yetiştirme ile ilgili mektupla öğretim programları, ara insan gücü yetiştirmeye yönelik programlar ve dışarıdan bitirme gibi Açık Öğretim Programları çerçevesinde yürütülen öğretmen yetiştirme bölümleri açılmıştır.²⁴ 1975 yılında fen ve matematik alanlarında öğretmen yetiştirmek üzere Deneme Yüksek Öğretmen Okulu kurulmuş, yüz yüze eğitim ile birlikte mektup, televizyon, radyo ile öğretim yöntemlerinin birleştirilmesi amaçlanmış ve 478 öğrenci ile eğitime başlamıştır.²⁵ Diğer taraftan iki yıllık Eğitim Enstitüleri, Yüksek İslam Enstitüleri, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu programları açılmıştır. 1975-1976 eğitim-öğretim yılında ilköğretmen okulu çıkışlı olanlar iki yıllık Eğitim Enstitüleri, ticaret lisesi çıkışlılar Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu, imam hatip okulu çıkışlılar ise Yüksek İslam Enstitüleri uzaktan eğitim programlarına öğretmen yetiştirmek amacıyla kaydedilmişlerdir.²⁶

1982 yılında bütün yükseköğretim kurumları üniversiteler bünyesine alınmıştır. Bu çerçevede Anadolu Üniversitesi bünyesinde kurulan Açık Öğretim Fakültesi ile birlikte uzaktan eğitim uygulaması, 1985 yılından itibaren öğretmen eğitiminde kullanılmıştır. Bu dönemlerde Halk Eğitim Merkezi öğretmenlerine yönelik ön lisans programı, orta dereceli okul öğretmenine yönelik lisans tamamlama programı gerçekleştirilmiştir. Uzaktan eğitim çerçevesinde Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, İngilizce öğretmenliği lisans programları açılmıştır. Ancak uzaktan eğitim ile öğretmen yetiştirmede ortaya çıkan çeşitli nedenlerle, 9 Şubat 2012 tarihinde Yüksek Öğretim Kurulu, 2012-2013 eğitim-öğretim yılı dahil olmak üzere Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi bünyesinde yer alan Okul Öncesi Öğretmenliği ile İngilizce Öğretmenliği programları ile öğrenci

²⁴ Gelişli, “Uzaktan Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları: Tarihçe ve Gelişim”, 318.

²⁵ Turgay Arat - Ömer Bakan, “Uzakta Eğitim ve Uygulamaları”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi 14/1-2 (2014): 366.

²⁶ Gelişli, “Uzaktan Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları: Tarihçe ve Gelişim”, 319-320.

alan mevcut uzaktan eğitim öğretmenlik programlarının öğrenci alımı durdurularak kapatılmasına karar vermiştir.²⁷

2. Uzaktan Eğitimin Avantajları

Uzaktan eğitim kavramı özellikle içinde bulunduğumuz pandemi sürecinde irdelendiğinde birtakım avantajının bulunduğunu söylemek mümkündür. Can, uzaktan eğitimin savaşlar, afetler, salgın hastalıklar gibi özellikle kriz durumlarında önemli avantajlarının bulunduğunu ifade etmektedir.²⁸ Uzaktan eğitimi öğrenciler açısından ele alan Arat ve Bakan, öğrencinin mekân ve zaman sınırlamasına tabi olmaması, dış etkenlerden bağımsız, öğrenme sürecini kendine göre planlayabilmesi ve uzaktan eğitimin hedef kitlesinin geniş olması ve özellikle çalışan kesimleri kapsamaması ile eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik özellikleri müspet olarak değerlendirmişlerdir.²⁹ Altaş, uzaktan eğitimi avantajlı kılan unsurları; bireyi merkeze alarak öğrenme sorumluluğunu bireye bırakması, eğitimde bireyin iradesini ön plana çıkarması, yaşam boyu bireysel öğrenme olanağı sağlanması, sisteme erişim sağlayan geniş kitlelerce istenilen eğitimin düşük maliyetle alınabilmesi, çalışan kesimin bireysel gelişim ve mesleğinde ilerleme imkânı sunması şeklinde sıralamaktadır.³⁰

Uzaktan eğitimin öğrenciye sağladığı imkanlar bakımından Dağ, uzaktan eğitimin eğitimi kolaylaştırma, niteliği arttırma, geniş kitlelerin uzmanlardan yararlanma olanağı sağlama, bireyselleştirilmiş bir eğitim anlayışını toplumun geneline yayma gibi çeşitli imkanlar sağladığını belirtir.³¹ Bu açıdan bakıldığında uygulamanın öncüsü olan üniversitelerden Anadolu Üniversitesi uzaktan eğitim öğrencilerinin % 74,6'sının çalıştığı ve İstanbul Üniversitesinde uzaktan eğitim öğrencileri içerisinde evli ve çocuklu

²⁷ Gelişli, "Uzaktan Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları: Tarihçe ve Gelişim", 319-320.

²⁸ Ertuğ Can, "Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye'de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları", *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2020).

²⁹ Arat - Bakan, "Uzaktan Eğitim Ve Uygulamaları", 367.

³⁰ Altaş, "Türkiye'de Dinî Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları", 13.

³¹ Dağ, "İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur' an Dersi- Müfredat , Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar-", 42.

olanlar ile okula fiziki olarak gidemeyen mahkum ve engelli olanlar, yurt dışında yaşayan ve çalışanların olduğu gerçeği eğitim ve öğretime uzaktan eğitimin önemli katkı sağladığını göstermektedir.³²

Uzaktan yüksek din öğretimi programı İlitamın öğrenciler tarafından tercih edilme nedeni ve karşılaşılan problemleri incelemeyi amaçladığı araştırmada Karateke, öğrencilerin bu programı dini bilgi edinmek için tercih etmelerinin öncül nedenler arasında olduğunu belirtir.³³ Ayrıca programın sunmuş olduğu meslekte gelişim, meslekte yükselme ve lisans tamamlamanın getirdiği bazı avantajların olduğunu tespit etmiştir.

Uzaktan eğitim almış olan bireylerde, ekonomik olarak güven ve satın alma gücünde artış gözlenmiştir. Ayrıca aile içi kararlara katılım ve aile içindeki davranışlarda bağımsızlık kazanmada olumlu etki yapmıştır. Diğer taraftan toplumsal olaylarda duyarlılığı arttırdığı, sosyal sorumluluk projelerine katılım gibi göstergelere olumlu yönde katkı sağladığı görülmüştür.³⁴

3. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları

Çeşitli avantajlar sağlayan ve birçok faydası bulunan uzaktan eğitimin bazı sınırlılıkları da vardır. Altaş, uzaktan eğitimin bilişsel alanda etkili olmasına rağmen, duyuşsal ve psiko-motor ile uygulamalı alanlar üzerinde pek de etkili olmadığını, ayrıca bireylerin sosyalleşmesini olumsuz yönde etkilediğini, akran etkileşiminin sağlanamadığını belirtmektedir.³⁵ Altıparmak vd., teknolojik sistemden kaynaklı erişim, laboratuvar ve atölye gerektiren uygulama ağırlıklı disiplinlerde zorlanma, çalışma disiplini ve motivasyon eksikliği gibi sorunları uzaktan eğitimin dezavantajı olarak görmektedir.³⁶ Dağ, İlitam programında Kur'an dersinde öğrenci ve öğretene arasında-

³² Öznur Tulunay Ateş, "Yükseköğretimde Uzaktan Eğitimin Sayısal Verilerle Değerlendirilmesi", *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* IX-1 (2014): 28-29.

³³ Tuncay Karateke, "İLİTAM Öğrencilerinin Bu Programı Seçme Nedenleri ve Karşılaştıkları Sorunlar: Fırat Üniversitesi Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2020, 251.

³⁴ Güler Günsoy v.dğr., "Açık ve Uzaktan Eğitimin Kadın Güçlendirmesinde Önemi: Anadolu Üniversitesi Örneği", *International Review of Economics and Management*, 2019, 28.

³⁵ Altaş, "Türkiye'de Dinî Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları", 13.

³⁶ Mahinur Altıparmak v.dğr., "E-Öğrenme ve Uzaktan Eğitimde Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri Mahinur", *Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (Malatya, 2011), 321.

ki karşılıklı etkileşim, işitsellik ve arzın kısıtlı kalması nedeniyle uygulama ve değerlendirme sorunlarına dikkat çekmektedir.³⁷ Kör vd., web tabanlı programlar üzerinden uzaktan eğitim yapanlar ile yüz yüze programlara kayıt yaptıran öğrencilerin başarı oranları arasında, yüz yüze eğitim programlarına kayıtlı olanların avantajlı olduğunu aktarmaktadır.³⁸ Bayraktar, uzaktan eğitim gören ilahiyat öğrencilerinin problem çözme becerilerinin, yüz yüze okuyan birinci öğretim öğrencilerinin problem çözme becerilerinden daha düşük olduğunu, yine uzaktan eğitim ilahiyat öğrencilerinin özel alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür bilgisine dair öz yeterlik inanç düzeylerinin birinci öğretimde okuyan öğrencilerden daha düşük olduğunu vurgulamaktadır.³⁹

4. Covid-19 ve Uzaktan Eğitim Süreci

Covid-19 salgını ile birlikte Türkiye'deki bütün eğitim kademelerinde, eğitim faaliyetleri uzaktan olacak şekilde başlatılmıştır. Ancak normal zamanlarda bir alternatif uygulama olarak görülen uzaktan eğitim, bu dönemde eğitim merkezine konmuştur. Ülkemizde kriz anında ilk defa Elazığ depreminde uygulanan uzaktan eğitim⁴⁰ akabinde gelen Covid-19 salgını ile birlikte ülke genelinde eğitim sürecini üstlenmiştir. Covid-19 ile birçok ülkeden daha sonra karşılaşmış olan Türkiye, ilk ve orta öğretimi uzaktan eğitime dönüştürmüş, yükseköğretime ise ilk etapta 3 hafta ara vermiştir. Sonrasında yükseköğretimin, 2020 bahar eğitim öğretim dönemi uzaktan eğitim ile tamamlayacağı belirtilmiştir. Yükseköğretime ara verilen bu dönemde uzaktan öğretim faaliyetleri için mevzuat, altyapı, insan kaynakları, içerik ve uygulama alanlarında çalışmalar yapılmıştır. Uzak-

³⁷ Dağ, "İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur' an Dersi- Müfredat, Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar-", 51.

³⁸ Hakan Kör v.dğr., "A Study on the Factors Affecting the Academic Performance of Distance Education Students and Formal Students", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/2 (2016): 1032.

³⁹ Ahmet Bayraktar, *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri Ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* (Atatürk Üniversitesi, 2014), 2014: 147-151.

⁴⁰ Can, "Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye'de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları", 27.

tan öğretime ilişkin mevzuatta önemli adımlar atılmış, altyapı konusunda YÖK, üniversitelerde Uzaktan Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi açılmasını talep etmiş, uzaktan eğitim eksikliği olan üniversitelerin, uzaktan eğitim yönünden güçlü üniversitelerle işbirliğinin önü açılmıştır. Uygulamada ise teorik derslerin uzaktan öğretimle yürütülmesi, uygulama çalışmaları için ise doğru zamanda sıkıştırılmış takvim programı uygulanması planlanmıştır.⁴¹ Bütün bu çalışmalarla birlikte Covid-19 öncesi uzaktan eğitime dair alternatif veya yardımcı fonksiyonu ile ilgili düşünceler ve algılar büyük oranda değişmiş ve uzaktan eğitim, “temel öğrenme kaynağı” şekline dönüştürülmüştür.⁴²

5. Araştırmanın Problemi, Amacı ve Önemi

Salgın sürecinde örgün eğitime getirilen kısıtlamalar ile bütün eğitim kurumları uzaktan eğitime geçmiştir. Dolayısıyla uzaktan eğitimin ilahiyat fakültelerinde hiç olmadığı kadar etkin olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Bu gerçeklikten yola çıkarak ilahiyat öğrencilerinin daha önce tecrübe etmedikleri uzaktan eğitime karşı yaklaşımlarının ne olduğu bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu çerçevede çalışmanın temel problemini “İlahiyat öğrencilerinin, uzaktan eğitim sürecine ilişkin görüşleri nedir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu ana problem çerçevesinde; ilahiyat eğitimi için uzaktan eğitimi etkili bulma, uzaktan eğitimde sunulan eğitim materyallerinin yeterliliği, uzaktan eğitime erişim imkanı, derslerin işlenişi ve değerlendirilmesi, uzaktan eğitim döneminde tarafların ilişkisi, uzaktan eğitimin ilahiyatlar için uygun olup olmadığı ile avantajları ve dezavantajları gibi alt başlıklara öğrenci bakış açısıyla yanıt aranmıştır.

Bu araştırmanın amacı, uzaktan eğitim sürecinde ilahiyat öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik yaklaşımlarını ortaya koymak olup; derslerin işlenişi, ölçme ve değerlendirme süreci, ders materyalleri, derslere erişim imkanı, idare ve hoca ile öğrenci ilişkilerini tespit etmektir. Araştırmanın

⁴¹ Sahure Gonca Telli - Deniz Altun, “Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi”, *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2020): 28-29.

⁴² Can, “Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye’de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları”, 43.

diğer bir amacı ise uzaktan eğitimin ilahiyat öğrencileri açısından uygun olup olmadığını ortaya koymaktır.

Araştırma, eğitim unsurlarından biri olan öğrencilerin, bir yılı aşkın süredir devam eden ve ne zamana kadar süreceği öngörülemeyen salgın sebebiyle maruz kaldığı uzaktan eğitime yönelik görüşlerinin ortaya konması ve bu çerçevede faaliyetini uzaktan eğitimle gerçekleştiren yükseköğretimde din eğitimine katkı sunması açısından önemlidir.

6. Yöntem

6.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama (Survey) modeli kullanılarak seçilen çalışma gurubuna anket tekniği uygulanmıştır. Anket tekniği, çeşitli kimselerin bilgi, tecrübe ve düşüncelerini almak üzere belirli bir araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış sorularla yapılan soruşturmadır.⁴³ Elde edilen bulgular betimlenmek suretiyle mevcut durum ortaya konmaya çalışılmıştır.

6.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini 2020 yılı Siirt Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi lisans programına devam eden ve Mart ayı itibarıyla uzaktan eğitime maruz kalan öğrenciler oluşturmaktadır. İlahiyat Fakültesine devam eden öğrenci sayısı 1260 olup, bu öğrencilerin yaklaşık olarak 800'ü kız; 400'ü ise erkek öğrencilerdir. Çalışmanın örneklem grubu ise tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup, bu doğrultuda 96 erkek; 224 kız öğrenci gönüllü katılım sağlamışlardır. Toplamda 320 öğrencinin katılımı ile tamamlanan veri toplama süreci sonrasında katılımcıların anket formları incelenmiş ve 320 anket formunun tamamı değerlendirmeye uygun bulunmuştur.

6.3. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırmada verilerin elde edilmesi için anketin hazırlanma aşamasında konuyla ilgili yapılan çalışmalar taranmış ve konuyla ilgili alan uzmanları

⁴³ Suat Cebeci, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri* (Bursa: Alfa Yayınları, 1997), 93.

ile görüşmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda ikisi açık uçlu olmak üzere toplamda 23 sorudan oluşan anket formu hazırlanmıştır. Anket tekniğinde açık uçlu sorular ile kapalı uçlu sorular birlikte sorulabilir ve katılımcıların kapalı uçlu sorulara vermiş oldukları cevapların sebepleri araştırılabilir. Dolayısıyla bu durum araştırmacılara, kapalı uçlu sorulara verilen cevapların ötesine geçen yorumlar yapabilmeye olanağı sağlar.⁴⁴ Hazırlanan anket soruları, yayın etiği açısından ve insan katılımına dayalı olması bakımından etik kurulunun 12/06/2020 tarihli, 44. oturumunda araştırma etik kurulu tarafından uygun bulunmuştur. Veriler pandemi nedeni ile Google Forms üzerinden online olarak anket formu şeklinde hazırlanmış ve öğrencilere gönderilerek gönüllü katılımları sağlanmıştır. Elde edilen veriler “SPSS 20 Programı” ile değerlendirilmiş olup, betimsel istatistik olan frekans analizi yapılmıştır.

7. Bulgular ve Değerlendirmesi

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet Dağılımı	Kişi Sayısı	Yüzde
Kız	224	70,0
Erkek	96	30,0
Toplam	320	100,0

Araştırma kapsamındaki katılımcıların cinsiyet dağılımı incelendiğinde katılımcıların %70,0’ini kız, %30’unu ise erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Yüksek din öğretimi alanında yapılan son çalışmalara bakıldığında ilahiyatlarda okuyan kız ve erkek öğrenci oranının 2000’li yıllardan sonra kız öğrencileri lehine arttığı tespit edilmiştir. Şu an ilahiyat fakültelerinde okuyan öğrencilerin yaklaşık 3/2’sini kız öğrenciler oluşturmaktadır. İlahiyat fakülteleri genelinde ortaya çıkan bu durum Siirt İlahiyat Fakültesi özelinde yapılan çalışmalara da yansımış ve çalışmalarda daha çok kız öğrencilerin katılım göstermesi ile sonuçlanmıştır.⁴⁵

⁴⁴ J. W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, Ankara 2016, 284 akt. Karakuş v.dğr., “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri”, 225.

⁴⁵ Bkz. İlyas Erpay, “Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Yönelik Görüşleri”, *Amasya İlahi-*

Tablo 2. Katılımcıların Yerleşim Birimine Göre Dağılımı

Yerleşim biriminiz?	Kişi Sayısı	Yüzde
İl	160	50,0
İlçe	77	24,1
Köy	70	21,9
Belde / kasaba	13	4,1
Toplam	320	100,0

Katılımcıların % 50'si il merkezinde ikamet etmekte iken %21,9'u köyde, %4,1'i kasabada, %24,1'i ise ilçede ikamet etmektedir. Buna göre şehir ve ilçe merkezinde yaşayan öğrenci sayısının iyi bir noktada olduğunu söylemek mümkündür. Ancak 2019 yılında ilahiyat öğrencilerine yönelik yapılan saha çalışmasında katılımcıların %54'ü şehir merkezlerinde, %28,2'si ilçe merkezlerinde, %17'8'i ise köylerde ikamet etmektedir.⁴⁶ Buna göre öğrencilerin ilçe ve köyde ikamet etme oranlarında artış gözlenmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların İnternet Kullanımında Tercih Ettikleri Teknolojik Araçlar

İnternete nereden bağlanıyorsunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Akıllı telefondan	272	85,0
Evde bilgisayardan	45	14,1
İnternet kafeden	3	0,9
Toplam	320	100,0

Katılımcıların büyük çoğunluğu internete bağlanırken akıllı telefonlarını kullanarak bağlandıklarını belirtmişlerdir. Buna göre %85,0 oranındaki öğrenci akıllı telefonundan, %14,1 oranındaki öğrenci evindeki bilgisayardan %0,9 oranındaki öğrenci ise internet kafeden bağlanmaktadır. Bu durumda öğrencilerin internet bağlantı aracı büyük oranda akıllı telefon ve az bir oranda da evde bilgisayar kullandıklarını söylemek mümkündür.

yat Dergisi 0/13 (2019): 434.

⁴⁶ İlyas Erpay - Necati Sümer, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Tek Cinsiyetli Eğitim Modeline Bakışı (Siirt Üniversitesi Örneği)", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2019): 130.

Tablo 4. Katılımcıların İnterneti Kullanma Amacına Göre Dağılımı

İnterneti daha çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Derslere hazırlanmak için kullanırım.	120	37,5
Araştırma yapmak için kullanırım.	82	25,6
İletişim için kullanırım.	60	18,8
Sosyal medya için kullanırım.	35	10,9
Diğer	23	7,2
Toplam	320	100,0

Araştırma sonucuna göre katılımcı öğrencilerin %37,5'i interneti daha çok derslere hazırlanmak için kullanırken, %25,6'sı araştırma yapmak için, %10,9'u sosyal medya için, %18,8'i iletişim için, %7,2'si ise diğer sebepler nedeni ile daha çok interneti kullandığını belirtmiştir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sırasında öğrencilerin büyük bir kısmı interneti derse hazırlanmak ve araştırma yapmak için kullanırken sosyal medya için internet kullanımı oldukça düşük çıkmıştır. Bu durumda öğrenciler, derslerin uzaktan takip edildiği dönemde internet sarfiyatını daha çok dersler için yaptıklarını belirtmektedirler. Bunun sebebi internet paketinin sınırlı olması hasebiyle uzaktan eğitimde internetin dersler için daha fazla kullanım gerektirmesi, ihtiyaç dışı kullanımla internet paketinin bitme olasılığının yüksek olması olabilir.

Tablo 5. Katılımcıların Derslere Hazırlanırken Kullandıkları Kaynakların Dağılımı

Derslere hazırlanırken daha çok hangi kaynakları kullanırsınız?	Kişi Sayısı	Yüzde
Dijital kaynakları kullanırım.	159	49,7
Ders Kitaplarını kullanırım.	119	37,2
Yardımcı kitapları kullanırım.	33	10,3
Diğer	9	2,8
Toplam	320	100,0

Katılımcı öğrencilerin yaklaşık olarak yarısı (%49,7) derslere hazırlanırken daha çok dijital kaynakları kullanarak hazırlandığını belirtmiştir.

Diğer katılımcı öğrencilerin ise %37,2'si ders kitaplarını, %10,3'ü yardımcı kitaplarını, %2,8'i ise diğer kaynakları kullandığını belirtmiştir. Öğrenciler uzaktan eğitim döneminde dijital kaynaklardan yararlanmayı daha çok benimserken, kitaptan faydalanan öğrenci sayısı dijital kaynakların gerisinde kalmıştır. Bu da uzaktan eğitim verilen bu dönemde dijital erişimin öğrenciler için daha erişilebilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu durum eğitimcilerin dijital ortamlarda daha fazla kaynak üretmeleri gerektiğini gösteren bulgular olarak değerlendirilebilir.

Tablo 6. Öğrencilerin Dijital Ortamdaki Kaynakları Kullanma Durumu

Ders, proje ve ödevleri hazırlamada dijital ortamdaki kaynaklardan yararlanıyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet, sıklıkla yararlanırım	183	57,2
Kısmen, yararlanırım	129	40,3
Hayır, yararlanmam	8	2,5
Toplam	320	100,0

Ders, proje ve ödevlerini hazırlamada öğrencilerin %57,2'si dijital ortamdaki kaynakları sıklıkla kullandığını, %40,3'ü ise kısmen, yararlandığını belirtmiştir. %2,5 oranındaki öğrenci ise dijital ortamdaki kaynakları kullanmadığını belirtmiştir. Öğrencilere verilen proje ve ödevlerde öğrencilerin büyük çoğunluğunun dijital ortamları kullanmakta olduğu görülmektedir. Dijital ortamı kullanmayan öğrenci sayısı oldukça az görünmektedir.

Tablo 7. Öğrencilerin Araştırma Yaparken Dijital Ortamda Birden Fazla Kaynaktan Yararlanma Durumu

Araştırma yaparken birden fazla kaynağa ulaşmak için dijital ortamdaki kaynaklardan yararlanıyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet, sıklıkla yararlanırım	214	66,9
Kısmen, yararlanırım	100	31,3
Hayır, yararlanmam	6	1,9
Toplam	320	100,0

Öğrencilerin %66,9'u araştırma yaparken birden fazla kaynağa ulaşmak için dijital ortamdaki kaynaklardan sıklıkla yararlanmakta iken, %31,3'ü kısmen yararlanmakta, %1,9'u ise yararlanmamaktadır. Bu durumda öğrenciler kendilerine verilen araştırma konularını dijital ortamdan edinmeye çalıştıkları görülmektedir.

Tablo 8. Öğrencilerin İlahiyat Fakültesi İçin Yüz Yüze/Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri

İlahiyat Fakültesi için yüz yüze eğitim mi, uzaktan eğitim mi daha yararlıdır?	Kişi Sayısı	Yüzde
Yüz yüze eğitim	284	88,8
Uzaktan eğitim	21	6,6
Fark etmez	15	4,7
Toplam	320	100,0

Öğrencilerin %88,8'i ilahiyat fakültelerinde yüz yüze eğitimin, %6,6'sı ise uzaktan eğitimin daha yararlı olduğu görüşündedir. %4,7 oranındaki öğrenci için ise bu durum fark etmemektedir. Büyük bir oranda öğrenci, ilahiyat için yüz yüze eğitimi yararlı bulurken uzaktan eğitimi yüz yüze eğitimden daha yararlı bulan öğrenci oranı oldukça düşüktür. Dolayısıyla hayatının büyük bir bölümünde yüz yüze eğitim almış olan İlahiyat öğrencileri olağan üstü bir durumun yaşadığı Covid-19 salgını döneminde maruz kaldığı uzaktan eğitimi ilahiyat için hiç de yararlı bulmamaktadır.

Tablo 9. Öğrencilerin İlahiyat Derslerini Almada Uzaktan Eğitimi Yüz Yüze Eğitim Kadar Etkili Bulma Durumu

İlahiyat derslerinde uzaktan eğitimin, yüz yüze eğitim kadar etkili olduğunu düşünüyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır, etkili değil	231	72,2
Kısmen etkili	62	19,4
Evet etkili	27	8,4
Toplam	320	100,0

Pandemi döneminde verilen uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar etkili olup olmadığına dair öğrenci görüşleri incelendiğinde sadece %8,4

oranındaki öğrenci etkili olduğunu belirtmiştir. Diğer öğrencilerin %19,4'ü kısmen etkili görüşüne sahip iken %72,2 oranındaki öğrenci ise etkili olmadığı görüşüne sahiptir. Bu durumda öğrencilerin büyük çoğunluğu ilahiyat derslerinin yüz yüze eğitim sırasında daha etkili olduğu, uzaktan eğitimin ise büyük oranda derslerin etkisini azalttığını vurgulamaktadırlar.

Tablo 10. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Döneminde Sunulan Derslerin Yeterliliğine Dair Görüşleri

Uzaktan eğitimde sunulan ders içerikleri yeterli oldu mu?	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır, yeterli olmadı	188	58,8
Kısmen, yeterli oldu	110	34,4
Evet, kesinlikle yeterli oldu	22	6,9
Toplam	320	100,0

Uzaktan eğitim sürecinde sunulan ders içerikleri %6,9 oranındaki öğrenciye göre yeterli iken, %58,8 oranındaki öğrenciye göre yeterli gelmemiştir. %34,4 oranındaki öğrenci kısmen yeterli olduğu görüşündedir. Öğrenciler zorunlu uzaktan eğitim döneminde ders içeriklerini büyük oranda yetersiz bulmuşlardır. Uzaktan eğitim döneminde ders içeriğini yeterli bulan öğrenci oranı dikkate alınmayacak oranda düşüktür. Bu durumda ders içeriklerinin öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve istekleri göz önüne alınarak çeşitlenmesi ve daha kapsamlı hale getirilmesinin gerekli olduğu görülmektedir. Öğrencilere sunulan ders içerikleri konusunda yetersiz kalınması öğrencilerin derse olan motivasyonunu düşürmede ve ilgilerinin azalmasında önemli bir etken olabilir.

Tablo 11. Uzaktan Eğitimde Sunulan Eğitim Materyallerinin Öğrenciler Tarafından Anlaşılabilirlik Durumu

Uzaktan eğitimde sunulan eğitim materyalleri bütün öğrenciler için anlaşılabilir miydi?	Kişi Sayısı	Yüzde
Kısmen anlaşılırdı	149	46,6
Hayır, anlaşılır değildi	140	43,8
Evet, kesinlikle anlaşılırdı	31	9,7
Toplam	320	100,0

Araştırma sonucuna göre uzaktan eğitim sürecinde sunulan eğitim materyallerini %43,8 oranındaki öğrenci anlaşılır bulmamıştır. %46,6 oranındaki öğrenci ise kısmen anlaşılır bulmuştur. Kesinlikle anlaşılır bulan öğrencilerin oranı ise %9,7'dir. Tablodan anlaşılacağı üzere öğrencilere sunulan eğitim materyallerini tamamen anlaşılır bulan öğrenci sayısı çok az iken, bu materyaller öğrenciler tarafından anlaşılması güç bulunmuştur. Bu durumda sunulan eğitim materyalleri daha sade hale getirilmeli ve anlaşılır olmalıdır.

Tablo 12. Öğrencilere Göre İlahiyat Dersleri İçin Uzaktan Eğitim Döneminde Yararlı Olan Ders Materyali ve Ders Anlatımı

İlahiyat dersleri için uzaktan eğitim sistemindeki ders materyali ve ders anlatımı olarak sizce aşağıdaki seçeneklerden hangisi daha yararlı ve kullanışlı olmuştur?	Kişi Sayısı	Yüzde
Video kaydı ders anlatımı ve ders notu	163	50,9
Diğer	66	20,6
Ders notu	51	15,9
Ses kaydı ders anlatımı ve ders notu	21	6,6
Slâyt	19	5,9
Toplam	320	100,0

Öğrencilerin yarısı (%50,9) ilahiyat dersleri için uzaktan eğitim sistemindeki ders materyali ve ders anlatımı olarak video kaydı ders anlatımı ve ders notlarını yararlı bulmakta iken, %15,9'u sadece ders notlarını, %6,6'sı ses kaydı ders anlatımı ve ders notlarını, %5,9'u slaytı, %20,6'sı ise diğer materyalleri yararlı bulmaktadır. Bu veriler çerçevesinde ilahiyat öğrencileri uzaktan eğitim sırasında video kaydı ile ders notunun birlikte verildiği uygulamayı daha çok yararlı bulurlarken, sadece ders notu, ses kaydı ve slayt paylaşımını oldukça yetersiz bulmaktadırlar. Bu durumda canlı ders anlatımları ve kayıtlarına erişim ile birlikte ders notlarının paylaşılması uzaktan eğitim döneminde öğrenciler tarafından daha yararlı ve efektif bulunduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 13. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Vize Ve Final Sınavlarının İnternet Üzerinden Yapılmasına İlişkin Görüşleri

Uzaktan eğitim sürecinde vize ve final sınavlarının internet üzerinden yapılmasını sağlıklı ve objektif buluyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır, sağlıklı ve objektif bir değerlendirme yapılamamıştır	167	52,2
Kısmen sağlıklı ve objektif bir değerlendirme yapılmıştır	109	34,1
Evet, sağlıklı ve objektif bir değerlendirme yapılmıştır	38	11,9
Örgün eğitimden farkı yoktu	6	1,9
Toplam	320	100,0

Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre uzaktan eğitim sürecinde vize ve final sınavlarının internet üzerinden yapılmasında %1,9 oranındaki öğrenciye göre örgün öğretimden herhangi bir fark yoktur. Ancak %52,2 öğrenciye göre ise bu süreçte internet üzerinden yapılan vize ve final sınavlarında sağlıklı ve objektif bir değerlendirme yapılamamıştır. Bunun yanı sıra %34,1 öğrenciye göre ise kısmen sağlıklı ve objektif bir değerlendirme yapılmış ve sadece %11,9 oranındaki öğrenciye göre evet, sağlıklı ve objektif bir değerlendirme yapılmıştır. Tabloya göre büyük bir oran uzaktan eğitim döneminde değerlendirmelerin objektif yapılamadığına dikkat çekmektedir. Uzaktan eğitim döneminde uzaktan yapılan ölçme ve değerlendirmeyi sağlıklı bulan öğrenci oranı çok düşük kalmıştır. Bu da uzaktan eğitimde en çok sorunlu olan bir konunun da uzaktan ölçme ve değerlendirme konusu olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 14. Öğrencilere Göre Uzaktan Eğitimde İlahiyat Derslerinin İşlenme Durumu

Uzaktan eğitimde ilahiyat derslerinin işlenişi sizce nasıldı?	Kişi Sayısı	Yüzde
Yoğun bilgi vardı ve içerik olarak sıkıcıydı	134	41,9
Bilgi ve içerik açısından yetersizdi	124	38,8
Bilgi ve içerik açısından yeterliydi	54	16,9
Bilgi ve içerik açısından ilgi çekiciydi	8	2,5
Toplam	320	100,0

Uzaktan eğitim döneminde ilahiyat derslerini bilgi ve içerik açısından ilgi çekici bulan öğrenci oranı %2,5 iken, %16,9 oranındaki öğrenciye göre bilgi ve içerik açısından yeterli, %38,8 oranındaki öğrenciye göre yeterli değildir. %41,9 oranındaki öğrenci ise bu süreçte işlenen dersleri yoğun bilgi içerikli ve içerik olarak sıkıcı bulduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin büyük bir oranı uzaktan eğitim sürecinde işlenmekte olan dersleri içerik olarak sıkıcı bulurken çok az orandaki öğrenci dersleri ilgi çekici bulmuştur. Bu bağlamda genel itibariyle uzaktan eğitim derslerinin işlenişi öğrenciye hitap etmemekte, öğrenciler tarafından sıkıcı bulunmakta ve dersler ilgilerini çekmemektedir.

Tablo 15. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Döneminde Verilen Dersleri Takip Etme Durumu

Uzaktan eğitim ile verilen dersleri hangi zaman aralıklarında takip etme şansınız oldu?	Kişi Sayısı	Yüzde
Haftada birkaç gün takip ettim	89	27,8
Vize ve final sınavları zamanında takip ettim	83	25,9
Haftada bir defa takip ettim	44	13,8
Günlük takip ettim	33	10,3
İki haftada bir takip ettim	30	9,4
Dersleri, ders programdaki gün ve saatinde takip ettim	16	5,0
Ayda bir defa takip ettim	16	5,0
Takip etmedim	9	2,8
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %5,0'ı uzaktan eğitim ile verilen dersleri ders programlarındaki gün ve saatinde, %5,0'ı ayda bir, %9,4'ü iki haftada bir, %10,3'ü günlük takip, %13,8'i haftada bir kez, %25,9'u vize ve final sınavları zamanında, %27,8'i haftada birkaç gün takip ettiğini belirtmiştir. %2,8 oranındaki öğrenci ise verilen dersleri hiç takip etmediğini belirtmiştir. Tabloya göre öğrencilerin geneli dersleri haftada birkaç gün takip edenler ile vize ve final sırasında takip edenler olmuştur. Buna karşın dersin

bulunduğu gün ve saatinde derse girenler ile günlük takip edenler azınlığı oluşturmaktadır.

Tablo 16. Öğrencilere Göre Uzaktan Eğitim Yöntemiyle Öğrenim Programının İlahiyat Fakülteleri İçin Uygun Olup Olmama Durumu

Öğrenim gördüğünüz uzaktan eğitim yöntemiyle öğrenim programı ilahiyat fakültesi için uygun bir programdır.	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır, uygun değildir	153	47,8
Kısmen uygundur	130	40,6
Evet, uygundur	37	11,6
Toplam	320	100,0

%11,6 oranındaki öğrenciye göre uzaktan eğitim yöntemiyle öğrenim programı ilahiyat fakülteleri için uygun iken, %40,6 oranındaki öğrenciye göre kısmen uygundur. %47,8 oranındaki öğrenciye göre ise uzaktan eğitim, ilahiyat programı için uygun değildir. Bu durumda öğrencilerin büyük kısmı uzaktan eğitimin ilahiyatlar için uygun olmadığını belirtmiştir. Örgün eğitim gören ilahiyat öğrencileri tarafından zorunlu olarak maruz kalmış oldukları uzaktan eğitimin ilahiyat programları için pek de iyi bir uygulama olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 17. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Danışmanları İle İletişim Kurabilme Durumları

Uzaktan eğitim sürecinde danışman hocalarınız ile rahatlıkla iletişim kurup geri bildirim alabildiniz mi?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet, iletişim kurdum ve geri bildirim aldım	87	27,2
Evet, iletişim kurdum ve kısmen geri bildirim aldım	78	24,4
Evet, iletişim kurdum ve hiç geri bildirim alamadım	20	6,3
İletişim kurmaya ihtiyaç duymadım	54	16,9
Hayır, iletişim kuramadım	81	25,3
Toplam	320	100,0

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin %27,2'si bu süreçte danışman

hocaları ile iletişim kurup geri bildirim aldıklarını, %24,4'ü iletişim kurup kısmen geri bildirim aldığını, %6,3'ü ise iletişim kurduğunu ancak hiç geri bildirim almadığını belirtmiştir. Ayrıca %16,9 oranındaki öğrenci danışman hocası ile iletişim kurmaya ihtiyaç duymadığını belirtirken, %25,3 oranındaki öğrenci ise iletişim kurmadığını belirtmiştir. Tabloya göre uzaktan eğitim döneminde danışman hocaları ile iletişim kurmaları gereken öğrencilerin büyük bir bölümü iletişimde sorun yaşamamıştır. Buna karşın iletişim kurmak isteyen ancak buna dönüt alamayan çok az bir öğrenci grubu da vardır. Bu durumda uzaktan eğitim döneminde danışman-öğrenci iletişimi iyi bir noktada görülebilir.

Tablo 18. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Dekanlık ve Öğrenci İşleri İle İletişim Kurabilme Durumları

Uzaktan eğitim sürecinde dekanlık ve öğrenci işleri ile rahatlıkla iletişim kurup geri bildirim alabildiniz mi?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet, iletişim kurdum ve geri bildirim aldım	27	8,4
Evet, iletişim kurdum ve kısmen geri bildirim aldım	22	6,9
Evet, iletişim kurdum ve hiç geri bildirim alamadım	18	5,6
İletişim kurmaya ihtiyaç duymadım	132	41,3
Hayır, iletişim kuramadım	121	37,8
Toplam	320	100,0

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin %8,4'ü dekanlık ya da öğrenci işleri ile iletişim kurup geri bildirim alabilmiş iken, %6,9'u iletişim kurup kısmen geri bildirim almıştır. %5,6 oranındaki öğrenci ise iletişim kurup hiç geri bildirim alamadığını, %37,8 oranındaki öğrenci hiç iletişim kurmadığını belirtmiştir. % 41,3 oranındaki öğrenci ise bu süreçte ilgili birimlerle iletişim kurmaya ihtiyaç duymamıştır. Dolayısıyla Uzaktan eğitim döneminde öğrencilerin çoğunluğu dekanlık veya öğrenci işleri ile iletişim kurma gereği duymamışken, iletişim kuranlardan az bir oranın geri dönüt alamadığı görülmektedir. Ancak hiçbir yolla iletişim kuramayan öğrenci oranı oldukça yüksektir. Bunun sebebi iletişim kurmak için web sayfalarından kurum iletişim sayfalarına ulaşamamaları ve dolayısıyla kurumsal mail, telefon vb. iletişim bilgilerinden haberdar olmamaları olabilir.

Tablo 19. Öğrencilerin İlahiyat Fakülteleri İçin Örgün Eğitimi ya da Uzaktan Eğitimi Tercih Durumu

İlahiyat için örgün eğitim ve uzaktan eğitim alternatifi olsaydı hangisini tercih ederiniz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Yüz yüze örgün eğitimi	266	83,1
Uzaktan eğitimi	35	10,9
Fark etmez	19	5,9
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu (%83,1) ilahiyat fakülteleri için her hangi bir alternatiflik söz konusu olduğunda tercihlerinin yüz yüze eğitim olacağını belirtmiştir. Buna karşı %10,9 oranındaki öğrenci ise uzaktan eğitimi tercih edeceğini belirtmiştir. Örgün eğitim ile uzaktan eğitim arasında seçim yapma gibi bir olasılıkta ilahiyat öğrencilerinin tamamına yakın bir oranı yüz yüze eğitimi tercih edeceğini ifade etmektedir.

Tablo 20. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Aldıkları Eğitimi Kayıp Olarak Görme Durumu

Zorunlu Olarak uzaktan eğitim aldığınız bu dönemi eğitim açısından değerlendirdiğinizde bir kayıp olarak görüyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet, çok büyük bir kayıptır	145	45,3
Kısmen kayıplar yaşadık	147	45,9
Hayır, herhangi bir kaybımız olmadı	28	8,8
Toplam	320	100,0

Öğrencilerin %45,3'ü bu süreçte aldıkları eğitimi değerlendirdiklerinde bu durumu çok büyük bir kayıp olarak nitelendirirken, %45,9'u ise kısmen kayıp olarak nitelendirmiştir. %8,8 oranındaki öğrenci ise bu süreçte aldıkları eğitim açısından herhangi bir kayıplarının olmadığını belirtmiştir. Tabloya bakıldığında örgün eğitimde okuyan öğrenciler zorunlu olarak uzaktan eğitim dönemini büyük bir kayıp olarak görenlerin, kısmen kayıp bir dönem olarak görenler ile hemen hemen eşit olduğunu görmekteyiz. Bu

iki gurubu bu dönemi kayıp dönem sayanlar olarak değerlendirdiğimizde, öğrencilerin tamamına yakınının genel olarak zorunlu uzaktan eğitim dönemini kayıp dönem olarak nitelendirdiği görülmektedir.

Tablo 21. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecinde En Çok Karşılaştığı Problemler

Zorunlu uzaktan eğitim sürecinde en çok karşılaştığınız problemler nelerdir?	Kişi Sayısı	Yüzde
İnternet bağlantısında sorun	68	21,3
Derslere olan isteksizlik	28	8,8
Evde çalışma ortamının olmaması	50	15,6
Ders içeriklerinin yetersiz olması	17	5,3
Tablet, bilgisayar gibi donanımların olmaması	24	7,5
İdarenin ve hocaların destek olmada yetersiz kalması	22	6,9
Ailemin işlerine yardım etmek zorunda kalmam	17	5,3
Ödevlerin yoğun olması	51	15,9
Uzaktan eğitim süreci ile ilgili bilgilendirmenin yetersiz olması	11	3,4
Pandeminin verdiği psikolojik durumun derse odaklanmaya engel olması	22	6,9
Hiçbir zorluk yaşamadım	6	1,9
Cevaplamayan	4	1,3
Toplam	320	100,0

Öğrencilerin %21,3'ü uzaktan eğitim sürecinde en çok karşılaştığı problemler olarak internet bağlantısında yaşadığı sorunu, %8,8'i derslere karşı olan isteksizliği, %15,6'sı evde çalışma ortamının olmamasını, %5,3'ü tablet, bilgisayar gibi donanımların olmamasını, %6,9'u hocaların ya da idarecilerin desteklerinin yetersiz kalmasını, %5,3'ü aile içi işlere yardım etmek zorunda kalmayı, %15,9'u ödevlerin yoğun olmasını, %3,4'ü bilgilendirmenin yetersizliğini, %6,9'u pandeminin yarattığı psikolojinin derslere odaklanmalarına engel olmasını göstermiştir. Sadece %1,9 oranındaki öğrenci bu süreçte herhangi bir zorluk ya da problem yaşamadığını belirtmiştir.

%1,3 oranındaki öğrenci ise bu soruya cevap vermemeyi tercih etmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere öğrencilerin zorunlu uzaktan eğitim döneminde en çok karşılaştıkları problemler sırayla internet erişimi, verilen ödevlerin yoğunluğu, evde çalışma ortamının olmaması sorunlarıdır. Dünyayı hazırlıksız yakalamış olan Covit-19 salgınından en çok etkilenen kesimin başında öğrenciler gelmektedir. Her evde internet bulunmaması, özellikle üniversitede okuyan gençler için evlerde kendilerine özel oda ayrılamaması, üniversiteye gitmeden önce evde odası olanların bile üniversiteye gittiği için kardeşlere devredildiği durumlarıyla karşı karşıya kaldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca aile içi işlerde görev paylaşımından kaynaklı meşguliyetler nedeniyle ev ortamları, uzaktan eğitim döneminde öğrenciler için sorun olarak görülmektedir.

Ayrıca öğrencilere ilahiyat fakültesi için uzaktan eğitimin avantajları ile dezavantajlarının neler olduğunu ortaya koymaları açısından iki açık uçlu soru sorularak, uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarına ilişkin öğrenci görüşleri hakkında bilgi edinilmek istenmiştir. Uzaktan eğitimin avantajları ile ilgili öğrenci görüşleri incelendiğinde uzaktan eğitimin; aile ortamına kavuşturduğu, ekonomik kazanç sağladığı gibi eğitim dışı avantajlarla birlikte zaman yönetimi kazandırdığı, eğitime ilişkin derslerin tekrar izlenebilmesinin getirdiği olumlu durum ile sınavların yüz yüze eğitimden daha kolay olması gibi eğitim içi avantajları olduğunu söylemek mümkündür. Konuya ilişkin bazı öğrenci görüşler şu şekildedir:

Ö7- Okula gidip gelme açısından zamandan tasarruf sağladı ve kendimize dönük bir zaman dilimi yakalamış olduk.

Ö79- Başımızda bir hoca olmadan kendi başımıza bir dersi ve problemi çözmek için farklı kaynaklardan araştırma yapma isteğinin oluşması.

Ö33- Örgün eğitimdeki yoğun ders programının aksine kendi oluşturduğum ders programına göre takip etmem.

Ö87-Herhangi bir zaman dilimi kısıtlaması olmadığı için istenildiği zaman sisteme girip derse katılım sağlanabiliyor.

Ö224-Bir ilahiyat öğrencisininin araştırma yapabilme yöntemlerini kazanmasını, kendi başına ilahiyatın içeriğine uygun kendini yetiştirebilmesini yani kendi alanında okumalar yapabilmesini ve yine aynı şekilde herhangi bir konuda yazı yazabilmeyi, bir düşüncesini ortaya koyabilmesini sağladı.

Ö124-*Nasıl araştırma yapılacağını öğrendim ve Word kullanmayı öğrendim ve insan araştırma yapınca konuyu anlayabiliyor.*

Ö63-*Daha çok dokümanla çalıştık, internet üzerinde hemen ulaşma şansımız oldu.*

Ö210-*Çok güzel donanımlı ödevler, çalışmalar ortaya koyabilmem açısından avantajımdı.*

Ö103-*Videolar verimli oldu, tekrar tekrar açıp dinleyebiliyorsun. İstedğin saatte dinleyebiliyorsun. Bazı dersler için dezavantaj olsa da bu karantınada ve bu virüs sürecinde en iyisi buydu, daha iyisi olamazdı kısmen bazı sorunlar oldu, ilgilenmeyen hocalar oldu ama hepsi değil, bazı hocalar kesinlikle düzenli bir şekilde sisteme dersini yükledi, verilen ödevleri objektif bir şekilde okudu. Bazı hocalarda baştan savma pdf lere boğup ilgilenmeyip, ödevleri de kafasına göre okudu.*

Ö253-*Kendimiz araştırıp öğrenebildik, hazır bir bilgiyle ödevleri yapmadık en azından. Ve sadece bir sınava tabi tutulmadık, çünkü o an sınavda her şey aklımıza gelemebilir; ama ödevlendirme de kalıcı bir bilgi olduğunu düşünüyorum.*

Ö201-*İstedğimiz zaman notların ulaşılabilir olması.*

Ö168-*Sınavların genel itibarıyla basit olması.*

Ö218-*Tek avantaj, derslerin erken olmaması nedeniyle uykumuzu almış bir şekilde dersleri dinlemek.*

Ö235-*Ders saatleri kısa ve özdü.*

Ö286-*Evide daha rahat alanda çalışabilmek.*

Ö307-*Derslere uzun olarak üst üste girmemek.*

Ö46-*Özellikle maddi açıdan rahatladım.*

Ö86-*Uzaktan eğitimde hem bir iş yerinde çalışıp maddi refah sağlayabiliyor, hem de derslerimizi verebiliyoruz. Aslında pek etkili bir sistem değil; ama maddi açıdan zorluk yaşayan öğrenciler için avantajlı.*

Ö139-*Sağlıklı bir eğitimsel süreç geçirmek isteyenler için evde kalıp ev ahalisiyle iyi diyaloglar yaşayıp aileyle olmanın avantajı sunulmakla beraber pandemi durumu olmamış olsa eğitimle beraber maddi olanakların iyileşmesi anlamında çalışma imkânlarının oluşması gibi avantajları olur.*

Uzaktan eğitimin dezavantajları ile ilgili soruya öğrencilerin verdikleri cevapların, uzaktan eğitimin avantajları konusunda verilen cevaplardan

bir hayli fazla olduğu görülmüştür. Bunun başlıca sebebi örgün eğitim gören öğrencilerin ve örgün eğitimde ders veren hocaların uzaktan eğitim sistemine yabancı olmaları, uzaktan eğitim hakkında öğrenci ve hocaların yeterince bilgilendirmeye sahip olmamaları olabilir. Konu ile ilgili görüşler incelendiğinde öğrencilerin bu durumdan pek de memnun olmadıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra çalışma performanslarının olumsuz yönde etkilendiğini belirten öğrenciler; uzaktan eğitime erişim sorunu, sosyal ortamdan yoksun olmaları, eğitim ve sınav ile motivasyon kaybı gibi meseleleri öne çıkarmışlardır. Uzaktan eğitimin dezavantajlı olduğunu değerlendiren bazı öğrencilerin görüşleri ise şu şekildedir:

Ö125- Kendini gerçekleştirmek isteyen insan her türlü başarıya ulaşabilir; ancak, benim ortamım buna pek müsait değildi. Derslerimiz zor ve gerçekten dinlemek yeterli değil, anlamadığımız noktalar üzerinde durulması gereken önemli yerleri hocaya sormak ve daha iyi anlamak için yüz yüze eğitim en ideal olanı.

Ö15- Aile ortamında kesinlikle ders çalışılmıyor. Hocalarla birebir iletişim kurulamadığı için çoğu konuda anlaşmazlık oluyor.

Ö19- Çalışma ortamının olmaması, internet erişimin olmaması, bilgisayar eksikliği.

Ö57- Evde yeterli derse odaklanmamamız. Okuduğumuzu anlamamamız.

Ö191- İletişimsizlik, yetersiz kaynak, yetersiz eğitim her açıdan dezavantajı vardı.

Ö298- Bilgi eksikliği, hocalar ile sağlıklı iletişim kuramama, ödevlerin aşırı ve yorucu olması.

Ö156- Her açıdan olumsuzdu, uygulama derslerimizi yapamadık ve ödevlerde gereken özeni göstermedik, çünkü bir bilgimiz, alt yapımız olmadan böyle bir sisteme maruz kaldık, önem verdiğimiz derslerde de yeteri puanı alamadık.

Ö250- Uzakta okuyan öğrencilerin ders materyallerinin okudukları şehirde kalması nedeniyle ödev yaparken ya da sınava çalışırken zorlandığını düşünüyorum. Bunun yanında uygulamalı olan derslerimizin uzaktan eğitim ile sınavlarının oldukça zor ve yüklenmesi zor olduğu derslerin olması, bazı derslerin yeteri kadar yüklenmemesi ya da ulaşılması zor olan derslerin olması, internet, bilgisayar, tablet sıkıntısının yaşanması, bazı hocaların sınav ve ödev okurken

yeteri kadar özen göstermemesi, vize ödevleri ve final sınavları arasındaki süre zarfının oldukça az olması.

Ö7- En büyük dezavantajı, geri bildirim alamamak oldu. Sınav sorularını hazırlayan hocaların sınav sorularındaki anlam karmaşasına yol açacak ifadelerde bulunması, cevaplama süremizi uzattı.

Ö40- Örgün olduğu halde zar zor anlaşılabilir derslerin 20 dakikalık video ile anlaşılması mümkün değil. Hocaların da örgün eğitimde davrandıklarından farklı davranışları, güçleri yettiğince zorlamaları, şu pandemi dönemi sebebiyle ve etrafımızda sürekli duyduğumuz ölüm haberleriyle altüst olan psikolojimizi daha da bozdu.

Ö214- Derslere katılım konusunda isteksizlik.

Ö33- Bazı ders içeriğinin uzaktan eğitime uygun olmaması.

Ö43- Uygulamalı olan derslerden verim alamadık.

Ö67- İlahiyat sözel ağırlıklı bir bölüm olduğundan yüz yüze olması gerekir, o duygu alınmalıdır. Jest mimik bu bölüm için olmazsa olmazdır, uzaktan eğitimde bunun eksilerini çok yaşadık.

Ö79- Derslere konsantre olamama, hocaların çok fazla video ve not yükleyip sorumlu tutmaları, bu süreçte yapılan sınavlarda, yaşanan sıkıntıların dezavantajlarını görüp, buna uygun çözümlerin üretilmemesi.

Ö89- Öncelikle ders çalışma ortamı yok, kaynaklara ulaşmak sıkıntılı, ders ve ödevler dijital ortamda olduğu için her zaman bağlanamıyoruz. En önemlisi de ders çalışma isteği olmuyor. Bunun en önemli sebebi ise arkadaş ortamı ve itici bir güç olmaması bence.

Ö97- Bazı derslerde ders anlatımı ve içerikleri yetersizdi ve o dersler uzaktan eğitim şeklinde uygun değildir.

Ö102- Sınavlar adil bir şekilde gerçekleşmiyor, birçok arkadaşım online Sınavda grup kurup soruları dağıtıyor ve herkes sınavı 5 dk. da bitirip yüksek not alıyor, ayrıca öğretmenlerimizden gerekli eğitimi alamıyoruz. Herkesin eşit şartlarda uzaktan eğitim hizmetini alamadığını da düşünüyorum.

Ö112- Çok fazla dezavantajı var. Misal, dini anlatacak öğrencilerin not uğruna kopya çekilmesine olanak sağlayacak online sınavlar...

Ö274- Öğrencinin derslere karşı isteksizliğini arttırmaması ve derslere olan ilgisini azaltmaması ve öğrenciye örgün eğitimdeki gibi bir öğrenim ciddiyeti sağlayamaması, uzaktan eğitimin bir faydasının da olmaması.

Ö121- Okulda bir hocadan dinlemek ve ona takıldığım yerlerden sorular sormak çok daha etkili ve öğretici bence. Bunları yapamadık ve hiçbir şey öğrenemedik, sadece ödev bitirme telaşesi.

Ö299- Dersler yoğun bir şekilde işlendiği için sürekli takip edemedik. İnternet problemi var ve aynı zamanda uzaktan eğitim için ders materyallerimiz yetersizdi.

Ö21- Konular bazı hocalar tarafından hiç anlatılmadı ve sınavda da hem sorumlu tutulduk, hem de ilahiyat fakültesi olarak gerek ödevlerde, gerek sınavlar da diğer üniversite ve fakülterlere göre bizi çok fazla zorladı hocalarımız. Oysa ki, çok daha anlayışlı olunabilirdi böyle bir süreçte ve öğrenciler daha iyi anlaşılıp bu kadar zorlanmamalıydı. Çünkü aynı evde aynı sınıf aynı ders, fakat ayrı üniversitelerde okuyan iki kardeş olarak kardeşimin ne bir online ne bir offline sınavı oldu ki verilen ödevler de çok çok basit ödevlerdi ki bir gün içinde o dersin ödevini bitirebiliyorken kardeşim, ben aynı dersin ödevini bitirebilmem en az üç günümü alıyordu. Yani bu denli zorlamanın hiç bir anlamı yoktu, sonuçta bu sürecin böyle olmasını ne biz seçtik, ne biz sorumlu olduk, ne de böyle olsun istedik. Bizlik hiçbir durum yokken en çok etkilenen biz SİÜ ilahiyat öğrencileri olduk ne yazık ki...

Sonuç ve öneriler

Covit-19 nedeniyle uzaktan eğitime geçiş süreci sadece eğitim alan kesimi değil, eğitim alan kesim ile dolaylı olarak ilintili olan orta yaş gurubundan, ileri yaş gurubuna, şehirli veya köylü ayırt etmeden her yer, durum ve şarttaki insanların yaşamlarını derinden etkilemiştir. Dün için eğitimde alternatif bir uygulama olan uzaktan eğitim bu gün için salgından kaynaklı zorunluluk halini almış, hatta eğitimin kurtarıcısı ve kahramanı olmuştur. Dünün konuk oyuncusu olan uzaktan eğitim bu günün baş aktörüne dönüşmüştür. Bütün eğitim kurumlarının uzaktan eğitime geçmesiyle yaşanan örgün eğitimdeki tarafların sisteme adapte olamaması ve altyapı sorunları karşısında, uzun süredir uzaktan eğitim yapan fakültelerin hazırlıklı durumu kendilerini eğitim bakımından örgün eğitimden daha kaliteli ve prestijli bir noktaya taşımış olabilir. Bu durum açık ve uzaktan eğitim yapan eğitim kuramlarına karşı algı, tutum ve davranışları değiştirmiş veya değiştirecektir. Ancak geçmişte özellikle lisansüstü uzaktan eğitim diplo-

malarındaki uzaktan eğitim ibaresi ve sonrasında doktora dahil bir kısım haklardan mahrum bırakılması; bu gün için izahı olmayan bir durum olarak karşımıza çıkmıştır.

Uzaktan eğitimin salgın sürecinde aniden başlamış olması hasebiyle, bu yöntemin eksiklikleri saptanarak sistemin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi önem arz etmektedir. Bu bakımdan öğrencilerin uzaktan eğitim hakkındaki görüşleri ve geri bildirimleri dikkate alınarak çözümler geliştirilmesi, süreci daha verimli kılacaktır.

Covid-19 salgını ile başlayan uzaktan eğitime ilişkin ilahiyat öğrencilerinin görüşlerinin ortaya konmasını amaçlayan bu çalışmada; sürecin genel anlamda olumsuz olarak değerlendirildiği ve kayıp bir eğitim dönemi olarak görüldüğü, alternatif bir çözüm olan uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar etkili olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin bakış açılarına dayanarak ilahiyat fakülteleri için uzaktan eğitimin uygun ve yararlı bir eğitim sistemi olmadığını söylemek mümkündür.

Öğrenciler uzaktan eğitimi internet erişiminin daha kolay olduğu akıllı telefon ve evde bilgisayar aracılığı ile takip etmektedir. Bu süreçte öğrencilerin interneti sosyal medyadan daha çok derslere hazırlık ve araştırma yapmak için kullandıkları görülmüştür. Bu dönemde öğrencilerin proje ve ödev hazırlamada ve derse hazırlanmak için en çok dijital kaynakları kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, yaşadıkları yerleşim yerine bağlı olarak internet bağlantı sorunu ve internet kotasının yetersizliği ile internetin en sık karşılaşılan problem olduğunu söylemek mümkündür. Diğer problemler ise sırasıyla verilen ödevlerin yoğunluğu, evde çalışma ortamının sağlanamaması, derslere olan ilginin azalması, tablet ve bilgisayar gibi uzaktan eğitim için gerekli araçların bulunmaması, pandeminin getirdiği psikolojik durumun derse odaklanmaya engel olması ve uzaktan eğitime sağlanan desteğin yetersizliğidir.

Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre uzaktan eğitim sürecinde öğrencilere sunulan ders içeriklerinin yeterli, ilgi çekici ve anlaşılır olmadığı öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Buna karşın ilahiyat dersleri için uzaktan eğitim sistemindeki ders materyali ve ders anlatımı olarak, video kaydı ders anlatımı ve ders notunun birlikte verilmesi öğrenciler tarafından en yararlı uygulama olarak görülmüştür.

Bu dönemde öğrencilerin dersleri, çoğunlukla haftada birkaç gün takip ettikleri tespit edilmiş; ancak, yalnızca vize ve final zamanlarında dersleri takip edenlerin oranının da bir hayli yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca uzaktan eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirme konusunda internet üzerinden yapılan vize ve final sınavları öğrenciler tarafından sağlıklı ve objektif bir değerlendirme olarak görülmemiştir.

Yüz yüze gerçekleşmeyen uzaktan eğitim için paydaşlar arasında doğrudan bir iletişim olmamasına rağmen; öğrenci ile danışman hocalar arasındaki iletişimin iyi bir noktada olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, ortaya çıkan bulgulara göre bu süreçte öğrencilerin dekanlık ve öğrenci işleri ile önemli derecede iletişim sorunu yaşadığı araştırma bulguları arasındadır.

Öğrenci görüşlerine dayanarak uzaktan eğitim süreci ile ilgili sınırlı da olsa bir takım avantajlardan bahsetmek mümkündür. Uzaktan eğitimin sorumluluk duygusunu geliştirmesi, araştırma yapmaya teşvik etmesi, her öğrencinin kendi hızında öğrenmesine imkan tanınması, zaman tasarrufu sağlaması, ekonomik olması, istenilen zamanda derse katılım olanağı sunması bunlardan bazılarıdır.

Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere ilahiyat öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecine pek de uyum sağlayamadıkları görülmüştür. İlahiyatlar için uzaktan eğitimin uygun olmadığı, mümkünse yüz yüze eğitime geçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak, yakın gelecekte uzaktan eğitimin bir alternatif ya da yüz yüze öğrenmeyi takviye eden işlevi yerine, eğitimin asli zemini haline dönüşeceği öngörülmektedir.⁴⁷ Uzaktan eğitimin bazı dezavantajları olmasına rağmen teorik ve uygulamalı dersler için oluşturulacak farklı uygulamalarla başarı şansı artabilir.⁴⁸ Bu bağlamda ilahiyat alanında uzaktan eğitim uygulamaları daha yaygın hale getirilebilir, ilahiyatların genelinde öğrenmeye uygun online ders içerikleri hazırlanabilir ve hazırlanan online ders içerikleri üniversite ayırt etmeksizin bütün ilahiyat öğrencilerine açılabilir. Dolayısıyla uzaktan eğitim materyalinin yetersizliği sorunu böylece giderilebilir. Büyük oranda ortak olan müfredat çerçevesinde ölçme ve değerlendirme açısından sınavlar yüz yüze yapılacak şekilde merkezileş-

⁴⁷ Telli - Altun, "Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenebilir Yükselişi", 32-33.

⁴⁸ Gelişli, "Uzaktan Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları: Tarihçe ve Gelişim", 320.

tirilebilir. Bu çerçevede her bir ilahiyat fakültesi sınav yeri haline getirilerek, öğrencinin istediği ilahiyat fakültesinde sınava girmesine olanak tanınabilir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sürecinde bütün bunlar ve buna benzer inovatif adımların atılabilmesi için ilahiyatların uzaktan eğitime karşın tutumları olumlu olmalı ve işbirliği içerisinde bulunabilmeleri önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Altaş, Nurullah. “Türkiye’de Dinî Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları”. *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt* 14/31 (2016), 7-42.
- Altıparmak, Mahinur - Kurt, İnci Dürdane - Kapıdere, Metin. “E-Öğrenme ve Uzaktan Eğitimde Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri Mahinur”. *Akademik Bilişim’11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*. 319-327. Malatya, 2011.
- Arat, Turgay - Bakan, Ömer. “Uzaktan Eğitim Ve Uygulamaları”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 14/1-2 (2014), 363-374.
- Arslan, Fatma - Korkmaz, Özgen. “İlahiyat Lisans Tamamlama Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Etkileşim Kaygıları ve Uzaktan Eğitime Dönük Tutumları”. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 1/1 (2019), 12-25.
- Bayraktar, Ahmet. *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri Ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, 2014.
- Birinci, Kerim. *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, 2010.
- Can, Ertuğ. “Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye’de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları”. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2020), 11-53.
- Cebeci, Suat. *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*. Bursa: Alfa Yayınları, 1997.
- Çoban, Serhat. “Uzaktan ve Teknoloji Destekli Eğitimin Gelişimi”. İstanbul: XVI. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı, 2013.
- Dağ, Mehmet. “İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur’ an Dersi- Müfredat , Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar-”. *Ekev Akademi Dergisi*. 55 (2013), 37-54.

- Demir, Ekrem. “Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 39 (2014), 2071-2079.
- Devran, Yusuf - Elitaş, Türker. “Uzaktan Eğitim: Fırsatlar ve Tehditler”. *Online Academic Journal of Information Technology* 8/27 (2016), 31-40
- Erpay, İlyas. “Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Yönelik Görüşleri”. *Amasya İlahiyat Dergisi* 0/13 (2019), 423-473.
- Erpay, İlyas - Sümer, Necati. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Tek Cinsiyetli Eğitim Modeline Bakışı (Siirt Üniversitesi Örneği)”. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2019), 121-150.
- Gelişli, Yücel. “Uzaktan Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları: Tarihçe ve Gelişim”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching* 4/3 (2015), 313-321.
- Günsoy, Güler - Günsoy, Bulent - Kan Kılınç, Betül - Yazıcı, Berna. “Açık ve Uzaktan Eğitimin Kadın Güçlendirmesinde Önemi: Anadolu Üniversitesi Örneği”. *International Review of Economics and Management*. 2019: 1-32.
- İşman, Aytekin. *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi, 2011.
- Kaçan, Ahmet - Gelen, İsmail. “Türkiye’deki Uzaktan Eğitim Programlarına Bir bakış”. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi* 6/1 (2020), 1-21.
- Karakuş, Neslihan - Ucuzsatar, Nil - Karacaoğlu, Mehmet Önder - Esendemir, Nurullah - Bayraktar, Dilek. “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (2020), 220-241.
- Karateke, Tuncay. “İLİTAM Öğrencilerinin Bu Programı Seçme Nedenleri ve Karşılaştıkları Sorunlar: Fırat Üniversitesi Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. (2020), 235-262.
- Kaymakcan, Recep - Meydan, Hasan - Telli, Adnan - Cevherli, Kübra. “İlahiyat Lisans Tamamlama Programının Verimliliği Üzerine Bir Araştırma”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/26 (2014), 43-62.
- Kırık, Ali Murat. “Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu”. *Marmara İletişim Dergisi*. 21 (2014), 73-94.
- Kör, Hakan - Erbay, Hasan - Demir, Emre - Akmeşe, Ömer Faruk. “A Study on the Factors Affecting the Academic Performance of Distance Education Students and Formal Students”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/2 (2016), 1029-1050.

- Nizam, Feridun. “Eğitim-Öğretimde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Olanakları ve Avantajları”. Trabzon: KATÜ Akademik Bilişim 2004.
- Siirt Üniversitesi. “Üniversitemizde İlahiyat Lisans Tamamlama Programı Açıldı”. <https://www.siirt.edu.tr/haber-etkinlik/universitemizde-ilahiyat-lisans-tamamlama-programi-acildi/167520515.html>. 2021. 03.05.2021.
- Telli, Sahure Gonca - Altun, Deniz. “Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi”. *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2020), 25-34.
- Tulunay Ateş, Öznur. “Yükseköğretimde Uzaktan Eğitimin Sayısal Verilerle Değerlendirilmesi”. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* IX-1 (2014), 22-40.
- Türkiye Diyanet ve Vakıf Görevlileri Sendikası. “İLİTAM Kontenjanları Yüzde Yüz Artırıldı”. <https://www.diyanetsen.org.tr/girisimlerimiz-sonuc-verdi-ilitam-kontenjanlari-yuzde-yuz-artirildi>. 2020. 03.05.2021.